

ULLADA HISTÒRICA DELS SUFIXOS GENTILICIS CATALANS

Emili CASANOVA

0.- El segle XX ha estat el temps de l'extensió de l'ús dels gentilicis, tant nacionals com internacionals. I això per dos motius: per la generalització de la cultura i de l'escolarització a tota la societat i per l'esclat dels MMCC¹. Fins aquest segle, el poble només usava en les seues converses el gentilici per a designar els provinents de nacions, regions o ciutats importants i antigues (com *català, valencià, francès, romà*), i seguia amb la manera tradicional d'anomenar els habitants d'una zona o poble, siga amb l'article + la preposició *de* + el topònim (*els d'Ontinyent; el de Barcelona*), siga amb els anomenats paragentilicis o malnoms de pobles (*rabuts, lleganyosos, usietes*). Només els erudits i institucions locals (bandes de música, per exemple), imitant la tradició nascuda al Renaixement de recuperació del món clàssic (Beuter, Ponç d'Icard), mantinguda i impulsada per la llengua de prestigi que era el castellà, emprava els gentilicis a bondó, siga els formats amb sufixos (*els ontinyentins, els barcelonins*), siga els adaptats del món llatí (*tarraconense, setabense*). Per esta causa els nostres gramàtics i lexicòlegs s'han dedicat, primerament, a arreplegar els gentilicis creats pel poble, o millor pels erudits locals, i a estudiar els seus components sufixals, i posteriorment a crear-ne i proposar-ne de nous seguint les pautes marcades pels vius, a fi que tots els pobles disposen d'un gentilici -o de més-encara que no l'usen. Fruit d'aquest esperit de dotar de gentilicis els pobles tenim les propostes de Sanchis Guarner (1950) per al País Valencià, de Soler i Janer (1979), de la GEC, del DCVB, del Termcat, i recentment d'August Bover, per a tot el domini lingüístic. L'obra d'aquest, "Diccionari dels gentilicis catalans", és una proposta exhaustiva, ben avalada per l'IEC i quasi definitiva que posa ordre dins de la diverses i contradictòries propostes que hi existien.

Davant d'estes propostes, pretenc en honor del mestre de l'Onomàstica catalana, el reusenc Ramon Amigó, estudiar diacrònicament els sufixos gentilicis més productius. En concret, *à, enc, és, -í, er, eny*.

1.- Una ullada històrica a la documentació literària i administrativa i a l'inventari de llinatges catalans, ens mostra que:

a) Només els pobles i comarques grans i importants han disposat de gentilicis des de l'Edat Mitjana, com podem conèixer analitzant els llinatges catalans medievals, ja que una part dels gentilicis s'han convertit en cognoms. Per exemple, *català, valencià, urgellès, gironès*. En canvi, la major part de llinatges deotopònims han triomfat sota la forma del nom del municipi (*Tarragona, Lleida, Albinyana*), fet que mostra que aquests s'usaven per a designar l'origen dels nouvinguts².

b) A partir del segle XVI, amb el renaixement del món romà i la recerca d'un origen antic a les ciutats, comença a amprar-se al món llatí els gentilicis clàssics³, costum que en català, per les seues circumstàncies sociolingüístiques, no triomfarà a diferència del castellà, on serà normal la recuperació de gentilicis llatinitzants (*ilerdense, edetans, contestans*). Posteriorment, des del segle XVII, el poble per mimetisme comença a crear els paragentilicis o gentilicis vulgars (*xeus, pixavins, orelluts*), fet que ha començat a decaure al segle XX, i a acostumar-se a

l'us passiu del gentilici. Alguns gentilicis acceptats hui són descendents de paragentilicis (*biarut, calijó*).

c) Els gentilicis són adjectius substantivats, que solen formar-se a partir de sufixos creadors d'adjectius de relació i de pertinença, reutilitzables com a sufixos ètnics: *el que és de Berga serà un (home) berguedà*. És a dir, tots els sufixos gentilicis també i al mateix moment funcionen en la llengua com a creadors de mots marcant la relació amb el substantiu d'on deriven (*crisià, argilenc*). I això ja ocorria en llatí en una part dels sufixos gentilicis (*anus, inus, ense*).

d) No es veu una raó o criteris fixos a l'hora de seleccionar un sufix o un altre per a designar els habitants d'un poble. Sembla que l'eufonia és el motiu principal del triomf d'un dels sufixos possibles en pugna⁴.

e) A l'hora de fer una anàlisi històrica en català no podem oblidar ni el sistema de formació dels gentilicis en castellà i en occità, ni la superposició del castellà sobre el català a partir del segle XVI, que ens fa dubtar sempre de l'autoctonia en l'evolució de molts gentilicis en català, com per exemple: gandià (<gandiano), gandler (<gandiero), gandienc (<gandiense).

2.- Els gentilicis en les altres llengües:

En llatí els gentilicis més freqüents eren ensis (*carthaginensis*) i anus (Montiel, p.226).

En francès els sufixos gentilicis més actius són *ain/ais/ard/lasque/at/eau/eron/ien/ollois (toulousain/français/savoyard/bergamasque/parisien/bavarois/percheron)* (Nyrop, II,73), que procedeixen de ISCU>isk>ais/ois/eis, creuament del grecollatí amb el germànic ISK (*Francesche*) (Nyrop, III, 173); HART, germànic>ARD (*Bernhart, Blanchard*); WALD>AUD/AUT/ALT (*Guiraud, ribaut*) (Nyrop, III,173); ANU>en/ien: *algérien, prussien* (Nyrop, II, 26); 177), ELLU>eau i ENC<ING, germànic, que es confon prompte amb altres sufixos que acaben per suplantar-lo.

En occità els més freqüents són: ENSE (*landense*), IANU (*lengadocian*), IONE (*españon*), ALE (*provensal*); INU (*chaloussen*) i el celta ACCU (Gallac). Esporàdicament n'hi funcionen d'altres d'origen còmicopejoratiu com UTTU, OTTU, ACEU, ALD, ART (Ronjat, IV, 397).

Esmenta com el germànic -NC (p. 365) és freqüent sobretot en el Roine: formant adjectius de pertinença, de relació i ètnics: *maien 'del maig': mistralenco; rougen, velhenc; salordenc*.

En el Diccionari Alibert podem trobar exemples de tots els casos. Per exemple:

enc: foissenc, besierenc, paumenc (p. 28-29). També en la seua Gramàtica occitana: p.378: ENC: flamenc, marcenc, verdenc, ariegenc, besierenc. ÉS: indica nacionalitat, país, qualitat: albigés, bagés, Forés, narbonés; ESC: galesc, bordesc. Mostra la confusió entre els resultats dels sufixos ense i enc: Albenc, plural encs>ens: Arzens, Sausens (p. 368).

En italià els més usuals són segons Tekavcic III: p. 64: ANUS (*bresciano*); -ITANUS/IANUS: *partigiano, cortesano*; p. 69: INUS (*florentino, vicentino*); p.70: ASCUS, ètnic d'origen ligur, viu a la França meridional i a la part septentrional d'Itàlia; p. 71: ATICO; p. 72: EN-SIS>ese (*francese, forense*, com a forma llatinitzant); p. 74: ICUS>ICO (*balcanico, románico*); 76: INEU>igno; ISCUS>esco (*Francesco*) (p.77).

També parla del germànic ING>INGUS>eng/ ingo (Toscana), que indica pertinença de manera similar a ANUS (p.77).

En castellà, en Bosque-Demonte, pp 4621-24, hi ha una bona descripció de l'ús actual dels sufixos tant gentilicis com de relació: *iano, esco, ino, ense, és, eño, ero*, i d'altres com *aco, arra*. Diu que -í forma arabismes (marroquí) i que -enco és propi de la zona de Catalunya. S'hi observa que actuen els mateixos gentilicis que en l'àrea catalana.

Però és Sacks qui millor s'ha acostat al tema en espanyol. Per a aquest autor:

a) p.394: -anus, és el sufix general, però restringit, ja que s'afeg a noms de lloc acabats en vocal que es refereixen a poblacions del Nord del País (*zamorano, pravianano*) i poc al Sud (*murciano, ecijano*).

b) p. 395: si hi ha una aglomeració de aes en el nom de lloc s'usa -ino, que per a ell "es, por lo tanto, una mera disimilació de -ano" (*alcantarino, santanderino, granadino, bilbaino*). Ell mateix opina que en català, a diferència del castellà, -inus forma gentilicis independentment de -ano.

c) Observa que si acaba el lloc en la consonant g, demana és (*vigués, santiagués*); si hi ha una n, es posa és i no ano (*coruñés, logroñés*); i les altres líquides afavoreixen el sufix -és: *pontevedrés*.

d) p.396: Veu com en el Sud hi ha molt pocs casos en -ano i en -és, i que per a substituir-los ha calgut de buscar-ne d'altres com:

-*eño*, la frontera de la qual és el Guadarrama: *cacereño, malagueño*, excepte *lermeño* (de Lerma), el qual procedeix de -IGNUS, que servia per a derivar adjectius de matèria o expressions geogràfiques (*ribereño*).

-*ero*, que és una variant de *eño*, quan hi ha davant una líquida precedent: *n: cartagenero, castellonero*; *í: alcantarillero*; *-r: churrero* (de Churra); *nd: peñarandero*.

e) p. 397: Esmenta altres sufixos populars com: *acho* (*moracho*, amb caràcter pejoratiu); *-oso, terrinchoso*; (*-iego, pasiego*, d'origen ibèric); *arro*, del basc.

Creu que la *í* és d'origen àrab o hebreu en *zamorí, ceutí, cordobí* (p. 398), però que en català (*mallorquí*) és d'origen llatí.

Pel que hem pogut conèixer dins de la poca bibliografia historicoromànica sobre els gentilicis és que el seu comportament és com en català.

3.- Estat de la bibliografia en català: A banda del darrer estudi específic de Moran, 1995, pp155-163, i del text inèdit de Giner que editem en apèndix, disposem de moltes notes sobre els sufixos gentilicis, tant en descripcions diacròniques com sincròniques, però cap estudi. Per exemple:

Moll, p.190 descriu que ENC<INC és una formació germànica que forma adjectius, que participen:

- de la qualitat o de l'objecte significat pel primitiu: *argilenc, sorrenc*.

-pertinença: *abrilenc, nadalenc*.

-nació o procedència: *artanenc, eivissenc*.

També descriu els casos de INU>Í (p.191) i ENSE>és (p. 188).

Duarte-Alsina, III, pp.61 i 113, diu que ENC és sufix aspectiu d'adjectius amb valor de tendència o d'aproximació (*blavenc*), que viu també en occità, i es considera d'origen germànic, encara que ja es troba en lligur. Observa molt encertadament que la major part de mots amb -*enc* apareixen documentats recentment des del segle XVIII: *illenc, famolenc, muntanyenc, eivissenc*. Això és veritat encara que ja anteriorment se'n troben, com *estiuent* (XVII).

De -Í<INUS unit a topònims formant gentilicis (*gironí*) diu, seguint Sanchis Guarner, que en esta formació hi deu haver una influència o una contribució de la terminació àrab en -*i* (pp.61 i 117). En les pàgines 111, 114 i 115 parla d'altres sufixos gentilicis.

Badia, 1962, II, pp317-18, assenyalava la coincidència entre el sentit de relació de molts sufixos i els gentilicis. Després de definir els noms gentilicis: "Noms amb què designem les persones i els objectes en relació al lloc de la seua procedència. Són adjectius que se substantiven. Tots tenen el mateix significat gentilici i s'apliquen a uns o a altres noms geogràfics per raons de fonètica morfològica i de tradició idiomàtica", els descriu, assenyalant en especial, seguint Fabra, que: "Aunque es difícil hacer afirmaciones generales porque hay muchas excepciones -enc suele corresponder al castellano -ense" (*reusenc, pririnenc*).

Cabré, II, pp 53-55, parla dels adjectius de relació reutilitzables com a gentilicis, mostrant que si la base nominal és un nom propi de lloc el resultat semàntic de la combinació és un gentilici pròpiament dit (*barceloní, pobletà, muntanyenc, illenc*)

Presenta el dubte de “si les diverses formes de sufix que permeten formar adjectius de la mateixa classe semàntica (gentilicis, per ex.) tenen les mateixes possibilitats de ser reclamats per qualsevol base”. Creu que no deu ser ni les característiques fonològiques de la base nominal, ni el tipus de topònim que actua de base, els elements que determinen la diferent rendibilitat de les formacions, i ho mostra:

- acabats en a: *andorrà, marsellés, mallorquí, terrassenc*
- acabats en consonant: *sabadellenc, pallarés, alpi, portugués*
- terminats en à/ó tònic: *japonés, martinenc, canadenc, empordanés*

L'única conclusió és que els acabats en vocal accentuada no tenen tendència a seleccionar les formes en à/í, per raons fonològiques.

Josep Giner en el *Diccionari de la Rima* presenta resumides les seues oponions del text que edite en apèndix:

- 604: ÉS: Sufix que forma adjectius de procedència o residència i especialment gentilicis o de lloc: afganés albigés aranés barcelonés “relatiu a Barcelona” burgalés castellanés empordanés finés maltés marés “de mar” polonés siamés xinés

- 487: ENC: Sufix adjectival molt vital per a formar adjectius que expressen tendència a la qualitat o a la participació de la qualitat de l'adjectiu primitiu: terbolenc, i adjectius de pertinença o de relació: albuferenc, illenc.

S'aplica a noms propis: mistralenc o a poblacions significant pertinença: xixonenc.

De vegades s'ha confós “l'adjectiu en -enc amb el gentilici corresponent (atenenc/atenés; gandienc/gandià; parisenc/parisi...) en voler traduir el sufix pedant -ense per -enc, especialment per a formar gentilicis de topònims que el tenen en -í, -ina, al costat de l'adjectiu de pertinença en -enc en els casos de doble forma en -i i en -enc: el gentilici s'aplica a les persones, l'adjectiu a la població, a les coses i a les pertinences; tanmateix en els noms d'algunes poblacions mancades de gentilici ha pres el seu lloc l'adjectiu de pertinença: reusenc, eivissenc”: agostenc blavenc “que tira a blau” canadenc castellanenc cretenc eivissenc escardalenc “eixut de carns” estopenc homenenc nadalenc nicaragüenc riberenc tunisenc.

- 653: Í: El sufix í, ina originàriament és un sufix adjectival de pertinença: marí, diví; sovint substantivat: bocí, coixí, molí.

Com a sufix viu forma adjectius que indiquen manera (salvatgí), matèria (argentí), espècie (cavallí). Forma substantiu amb valor diminutiu: calcetí, rajolí

Com a sufix adjectival de procedència ha originat el sufix gentilici -í “d'indiscutible origen romànic per a formar adjectius i substantius derivats de noms de pobles i ciutats”. Té tan gran vitalitat que a excepció de les poblacions que tenen el sufix en -à, -ana (alcoià), és (castellanés), -enc, -enca (xixonenc, reusenc), -er (denier) i alguna altra terminació, quasi tots els gentilicis o noms locals valencians són en í, ina: ontinyentí, paiportí: “llur existència i ús popular estan rigorosament comprovats, malgrat que alguns autors usen formes errades, generalment formacions pedants en -ense, per injustificada repugnància a acceptar les nobles i legítimes formes populars que són lingüísticament una veritable joia molt envejable”. S'estenen al Nord: sogorbí, badaloní, olotí: adamantí alacantí algerí aquilí bací barceloní benedictí bizantí corbatí “corbata curta” elefantí faldellí “faldilla” garlopí “garlopa menuda” llevantí numantí tarragoní valencí “dit d'una llei de raïm de grans molt grossos i d'alta qualitat com a raïm de taula”.

El mateix Josep Giner en una ressenya a la *Gramàtica Valenciana* de Sanchis Guarnier, 1993, p.LIX, critica l'inventari de gentilicis arrellegats, especialment pel que a la recollida de sufixos com *carletans*, *algemesinencs*, *picassenters*; *russafeny*, *alzireny*, *xativenc* que considera inexistents o artificiosos, i que proposa substituir pel sufix autòcton i universal valencià -í, -ina, ins, -ines, "el qual no creem d'origen aràbic com se sol dir, sinó més aviat romànic o millor mediterrani peromà fusionat amb el sufix llatí -INU, del mateix origen mediterrani".

4.- Els sufixos gentilicis: Tots els sufixos que formen gentilicis són primitivament adjectius de relació o pertinença amb el substantiu primitiu, com hem dit.

-À, ANA< llatí ANU: formava gentilicis ja en llatí, com ho prova la seua existència en les altres llengües romàniques i la gran quantitat de noms de viles romanes que han evolucionat en català a -à des de l'Horta de València cap al Nord (Borriana), i *én*, en el Sud en passar per boca aràbiga (*Agullent*). Sembla que va ser el sufix més general i actiu, almenys fins al segle XIV, com mostra la documentació medieval (*valencià*) i la densitat d'ús al Nord de la Península Ibèrica, tant en Castella, com en Catalunya, i el Nord del País Valencià (*morellà*). A partir del XVI, entra per via culta el seu doblet llatí -ano (*Clariano*, *contestano*, *lliriano*). Una part dels gentilicis actuals en -à són adaptacions de gentilicis cultes o castellans formats a partir del XVI: *llirià*<*lliriano*; *gandiano*>*gandià*.

Sembla que podia afegir-se a qualsevol topònim que no acabarà en à *tònica*, siga directament (africà), siga mitjançant infixos (*vigatà*). Hui torna a usar-se per a formar gentilicis estrangers: *nigerià*.

-ÉS, ESA< llatí ENSIS: forma gentilicis ja des del llatí però referint-se sobretot a noms de regions, com per exemple, les formes medievals hui fetes cognoms *Genovés*, *Gironés*, *Pallarés*, *Penedés*, *Urgellés*, *Vallés*. Va ser molt creatiu per a designar realitats del món feudal europeu (*marqués*, *burgés*, *pagés*). Pareix que va ser actiu també fins al segle XIV, ja que no ha deixat gentilicis ni cognoms al País Valencià ni a Mallorca. A partir del XVI s'ha recuperat sota la forma llatina ense (*tarraconense*, *forense*). Modernament s'ha recuperat per a formar noms de comarques, com *Barcelonés*, *Tarragonés*. Una part dels gentilicis actuals en -enc deuen ser adaptacions de gentilicis llatinocastellans en -ense: *castellonenc*<*castellonense*. També s'usa molt hui per a formar noms gentilicis derivats de nacions i regions estrangeres, com *polonés*, *ugandés*, *xinés*.

-Í, INA< llatí INUS: sufix molt productiu en llatí per a indicar pertinença (*marí*, *diví*), una part dels mots que crea s'hi substantivaren (*bocí*). Sembla que en llatí no formava gentilicis, però ja en les primeres èpoques medievals del català comença a usar-s'hi (*mallorquí*). Es troba per tot el domini lingüístic (*gironí*), però especialment pel Sud del domini (*agullentí*, *albaidí*, *otosí*, *rafolí*, *valencí* -hui nom d'una espècie de raïm-, *xativí*). Perviu encara hui, i en el valencià és el més universal com mostra Josep Giner⁵ i en moltes ocasions, de la mateixa manera que forma nous substantius (*rajolí*), forma gentilicis amb infixos per motius eufònics: *pegolí*, *trempolí*.

Sanchis, 1980, 88, opinava que la seua freqüència en el Sud del domini català es deu a un entrecruament entre el sufix llatí -inu i els noms de qualitat aràbics. No crec que calga aplicar la influència aràbiga, opinió que compartisc amb Labarta⁶ ja que també és romànic (*florentí*) i viu en zones catalanes on la influència aràbiga no existeix (*barceloní*). Ara bé, tal vegada el sufix gentilici -i no provinga directament del sufix llatí -INUS, sinó millor d'un creuament en època llatinovulgar entre -ANUS i -INUS, a causa de buscar la llengua un doblet gentilici de -ANUS per a afegir-lo als noms acabats en consonant: *manacorí*, *moixentí*.

-ENC, -ENCA<del germànic *INK. És molt productiu en el Nord de Catalunya i en l'occità (*agerenc*), i poc a la resta. No era creatiu a l'Edat Mitjana com a gentilici (només n'hem trobat un cas dubtós: Pedrolo Guionench, de Sant Mateu, Guinot, p. 191), però sí com a sufix de relació (*magencar* -DECat, V, 373). És molt possible que s'adaptara com a gentilici una vegada deixaren de ser creatius els sufixos -à i és, com a complement del creatiu -í. I és molt probable

que el seu creixement modern estiga ajudat per la interferència i adaptació del sufix gentilici culte *-ense* (castellonenc/castellonense; xativenc/setabense, reusense/reusenc). Hui és el sufix més actiu de la major part del català, especialment al Nord (Moran, 1995, 157). En tot cas no el considere un castellanisme, a diferència de Giner, ja que el seu ús generalitzat en occità i la seua existència prèvia i actual com a sufix formador d'adjectius (*blavenc, estopenç*) avalen la seua autoctonia.

Estos són els sufixos més productius: els dos primers medievals, deixen de ser actius a mitjan Edat Mitjana; el tercer encara que ja crea llinatges en esta època no s'escampa fins el segle XVI (*saguntí*); el quart comença a substituir el sufix *-és* des del XVI i ha arribat a ser el més freqüent en català, ajudat pel sufix llatino-castellà *-ense*⁷.

La resta de sufixos gentilicis actuals tenen diversos orígens:

a) adaptació del castellà:

-ER, -ERA<ARIU. És molt productiu actualment a València i les Balears, però no a Catalunya. És modern, i tot fa pensar que és una catalanització del sufix aragonès *-ero*, usat per a formar adjectius pejoratius o burlescs des del segle XVI, a València i les Balears (*fallero, masero, beniopero, inquero*). Hui encara, per exemple, *borrianero* i *castellonero* tenen un ús afectivo-pejoratiu. Així, dels mots populars *casinero* (viu encara per a designar l'encarregat del casino), *manisero, mauelero, ondero* es crearan *casiner, manisèr, manuelèr, onder*. Per tant seria una adaptació del sufix castellano-aragonès *-ero*. Hui també forma mots estrangers com *brasiler*.

-ENY, -ENYA<-INNU: és pres del sufix castellà *-eño*, molt productiu en el Sud de la Península Ibèrica (*cacereño, malagueño*): *alzireny, alberiqueny, mureny*.

b) elevació de gentilicis populars com a cultes: són paragentilicis molts freqüents i arrelats en la zona, formats amb sufixos populars de divers origen: *-UT (benicassut, iberut)*, *-ANDO (benicarlando)*; UDÀ (*torrudà*)⁸. Són una mostra de com els gramàtics o escriptors han elevat a categoria literària gentilicis tradicionals, que no eren denigrants, davant de la seua expansió actual. Per exemple, Enric Valor sempre alabava el del seu poble *castellut*.

c) extensió de sufixos de relació com a sufixos gentilicis, seguint la tendència general d'arreglar gentilicis no pejoratius: *-ARD (sellard)*, *-ARI (canetari)*, *-Ó (calijó)*, *-OI (senijol)*⁹,...

d) d'altres, com a adaptació i extensió de gentilicis procedents estrangers: *europèu; austríac; rus, suís*.

3.- Conclusions:

a) La major part dels nostres gentilicis s'han creat modernament per gent erudita o per gramàtics, cosa, que per les circumstàncies històriques del valencià, provoca una vacil·lació molt forta sobre la genuïtat d'estos. Josep Giner, el millor tractadista fins ara d'este tema, sospitava origen castellà per a *-enc, eny* i *er*. I opinava que el sufix gentilici valencià per antonomàsia era *-í*. El mateix autor proposava que les gramàtiques recomanen els gentilicis normatius, trets de l'observació dels gentilicis més tradicionals i creats per les pautes creatives genuïnes de la llengua, sense fer massa cas del gentilici popular. I que l'ús ja hi decidiria.

b) Nosaltres, basant-nos en l'inventari dels llinatges medievals, i en obres literàries, hem pogut traçar la data de creativitat dels sufixos gentilicis; el seu origen autòcton o castellà; una nova opinió sobre *-INU*; la data de creació dels paragentilicis, com a reacció a la moda llatinitzant dels erudits del Renaixement i en lloc de recrear noms cultes. Hem explicat, també, tots els sufixos gentilicis del valencià i recomanat l'ús mesurat i no estrident del gentilici, és a dir, el control del seu ús davant de la moda dels gentilicis.

c) Crec que l'ús serà l'arbitre del triomf dels gentilicis. Crec que en este camp trobem la necessitat de combinar respecte a la llengua col·loquial -tinguen l'origen que tinguen els fenòmens analitzats- i moderació i arrelament a l'hora de recomanar unes formes o unes altres.

5.- Notes

Agraïsc al dr. González Ollé la informació sobre els gentilicis en castellà.

- 1 Qualsevol gramàtica i llibre d'estil té un apartat sobre gentilicis. Per exemple, el llibre d'estil de RTVV (inèdit, 1990) diu: "Gentilicis: Com a norma general, només usarem els gentilicis que siguin ben coneguts i que tothom puga entendre" (p. 11). El del diari Avui (Empúries, Barcelona, 1997) diu: "Pel que fa als gentilicis, seguirem les formes que fixen el Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans i el Diccionari de la llengua catalana de l'Enciclopèdia Catalana (vegeu també el "Vocabulari de dubtes")" (p. 59).
- 2 Alguns exemples de gentilicis que han esdevingut llinatges, documentats a l'Edat Mitjana (font: PATROM i Guinot):

Anglés	Gascó	Morellà
Aragonés	Gavilancero	Narbonés
Argerés	Gironés	Pallarés
Barceloní	Guionenc (d'origen aragonés o occità)	Penadés
Belsetano		Perpinyanés
Burgés	Jaqués	Saragocí
Carsí	Llemosí	Saragossà
Català	Mallorquí	Segrià
Cerdà	Manresà	Tolrà
Curçà	Marçà	Tolsà
Daroquí	Merí	
Galfí	Molés	

Era més normal en l'època, usar el nom del poble de procedència:

Alpanyes	Capsir	Olit
Alpicat	Cardona	Osca
Benavent	Castelló	Tortosa
Berga	Claramunt	Vallebrera
Blanes	Daroca	Visedo
Canals	Leyda	
Campredon	Maiques	

Moll, 1982, pp 170 i ss "Noms gentilicis", arreplega molts cognoms procedents de sufixos gentilicis:

Abreu <hebreu	Biarnès<variant de bearnés "de Bearn"	Cuitavé<alteració de puiteví (fr. poitevin), del Poitou
Alabès<d'Àlaba	Bigordà<de la Bigorra	Danés
Albanés<d'Albània	Bilbeny<probablement de bilbaí, amb adopció del gentilici -eny.	Espanyol<Hispanione
Alemanys<d'Alamannus		Estarriol<derivat de Esterri, basc
Al·lès<d'Arles del Tec	Borbonès<nadiu de Borbó	Florentí
Alpí<Alpinus	Borgunyà< de Borgonya	Forana<de Forà
Andorrà	Boscà<habitant del bosc	Francés
Andorrell <Andorrà	Bretó	Fuixet<derivat de Foix
Anglesell, Anglesill	Bruquès<nadiu del Bruc	Galès
Aragonès	Buscarons<grafia per Bosquerons, derivat de bosc	Gallicó<de Gállicus, amb el diminutiu
Arbonès< reducció de Narconès	Campà<habitant del camp <CAMPANUS	Gasc, Gascó<de VASCO 'basc'
Arbocí<procedent de l'Arboç	Cardoní<de cardona	Gasquell, Gasquet<derivats diminutius de Gasc.
Babiloni<nadiu de Babilònia	Carlench<possible adjectiu per a designar els habitants de Carlat, Occitània.	Genovard<derivat de Gènova
Bagudenc Bagudanch<procedent de Bagudà, la Garrotxa	Cluet<derivat gentilici de Clua.	Genover< sufix -er
Balansà, Balansó	Cors<de Còrsega	Gironés
Barés< nadiu de Bar		Gironí
Bassolí, Basulí, derivat de Bassols amb el sufix -í		Granadell 'granadí'
Begudanès<de Begudà		
Berguedà<nadiu de Berga		

Llemosí<nadiu de Llemotges (Limousin)	Pugenc. Pugent. Probablement derivat de <i>puiç</i> amb el sufix -enc: 'habitant del Puig'. La forma Pugent deu esser deguda a un canvi de sufix (És, amb Salsench, l'única forma amb -enc).	Senès< de Sena Surià< de Súria o catalanització de Soriano
Llombart, Llompart<adjectiu italià lombardo		Talaveró
Magentí< nadiu de Magenta		Tarrassó
Marroquí		Terrassenc
Marsellés		Tolosà
Montanyés	Pugès<de puig	Torrellà
Mosteró< nadiu de l'Almofter	Purdonès<deformació d'em-pordanès.	Turc
Muntanyà		Urgellès
Navarro	Ripollès	Vallesà
Orbí< d'Orba	Salsench<nadiu de Salses	Vigatà
Pallarés	Saragossí	Viladà, Viladell< de Vila
Picard	Sard	Viscaf
Pisà	Sardell<derivat de sard	Viscarro< Viscaf en basc
Provençal	Sardí< der de sard	Xertó< nadiu de Xerta

- 3 Un buidatge d'obres literàries del Renaixement mostra la incorporació en forma de cultismes i sense adaptar al català de molts gentilicis. Per exemple:

Ponç d'Icard:

Agarenos (97), Celtiberos (131), Ciutadans (129), Emperador Valentiniano (97), Gaditans (141), Patriarcha alexandrino (118), Rodienses, focenses, lesbios, fenices (140), Sàrmatas, cimbro (157), Tarraconense ciutat (96), Vandalos, alanos, hunnos (156).

Beuter:

Alanos, á-ndalos, suevos, f. 3

Celtiberos (11v), Iberos, gal-los (14), Serrrans (51).

També Los de Palma (19), Los de València, los valencians (51)

- 4 Perquè es veja la relativitat de l'ús d'un sufix o un altre, observem, per exemple, en el DECat de Coromines algunes diferències:

Castellonins (Castelló d'Empúries), castellanencs (Castelló de la Plana).

Bocassins (i de malnom *llops* per una falla que conten)(Albocàsser).

Beniganencs (Benigànim, arrellegat de Martí Gadea). Proposta actual beniganins.

Quartondins (Quatretonda). Proposta quatretondà (ant. Quartondí).

Mureros (Muro). Proposta actual *mureny*. De *murero* (Muro de Mallorca), en canvi, es proposa murer.

Xativí (Xàtiva). També xativenc, com a forma literària. Proposta: les dues formes.

No arrellega gentilicis en tots els pobles. Per exemple, no en Benicàssim ni en Biar.

- 5 Vegeu Giner, "Sobre els gentilicis", en Apèndix a aquest treball.

- 6 Labarta, 1989, 360. Afirme açò a pesar de saber que els gentilicis en -í abunden entre els moriscos: *cocentaní, palopí, requení, valencí, xativí; çaragocí, taraçoní, arabí; chelvino, orbí, saguntí, torralví, mallorquí* (Labarta, 1987, pp.120, 122 i 132).

- 7 Són acceptats normativament pel DIEC paraules amb el sufix culte -ense, com *castrense, forense, tarraconense*.

- 8 Perquè es veja clarament com la gent en els usos col·loquials coneix i usa majoritàriament el paragentilicí, copie com a exemple els gentilicis locals populars, que registrà l'ALPI en les enquestes de 1935 (informació que dec a Vicent Garcia Perales):

Peniskolans (Peníscola)	Torisans (Torís)	Pinoseros (Pinoso)
Poblatans (Pobla de Benifassà)	Poliñanos (Polinyà)	Campelleros (Campello)
Llangostos (Cinctorres)	Masalaberos (Massalavés)	Clevillentins/clevillenteros (Crevillent)
Ainenkos (Aín)	Benioperos (Beniopa)	Guardamarencos (Guardamar del Segura)
Moncofins (Moncofa)	Llanerins (Llanera de Ranes)	
Orpesins (Orpesa)	Benillobuts (Benilloba)	
Alcorins (Alcora)	Biaruts (Bihar)	
Quarteros (Quart de Poblet)	Calpins (Calp)	

- 9 De fet, ja en els diccionaris del segle passat comencen a aparéixer els gentilicis. Per exemple, en el *Diccionari Martí Gadea* de 1891, hi trobem topònims que no porten registrat el gentilici i d'altres que sí:

No en porten:

Biar	Èlles	Ontinyent
Burriana	Monòver	Sueca
Callosa d'en Sarrià	Oliva	Vinaròs
Castelló	Onda	

Sí que en porten:

alcoià	morellà	valencià
denier	saguntí	
gandier	torrentí	

De vegades en tenen més d'un, prova de la vacil·lació :

alcireny/alcirench

eixativench/eixativeny (també xativí)

També en les obres costumistes. Per exemple, en la *Terra del Xé* del mateix autor es nota com predomina el paragentilici:

Geus els d'Alcoy: "y dasta els mateixos pixavins no poden comparar-se en los gèus alcoyans" (p.20), Blavets els de la Marina (p.25), Presumits els de Parcent (p.100).

"Pera bragats en Torrent,
pa caneus els aldayers,
Alaquás pa boca-culs
Manises pa novigers"

Però també:

alacantins	alcoyanet	napoletanes	(figues)
------------	-----------	-------------	----------

En l'obra de Sanchis Guarner, *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, vols 2-3-4, Edicions 3 i 4, València, 1982 i ss. s'arplega la major part dels gentilicis i dels paragentilicis existents al País Valencià. Per exemple:

"Gentilicis:

A Culla són cullerans
I a Albocàsser, bocassins,
A Catí són catinencs
I a les Coves, covarxins.

Los de Xert són xertolins,
Los de Tírig, tirijans,
A Cervera, cerverins
I a Paniscla, panisclans

Paragentilicis:

En l'Alcúdia són raboses
En Assuera peluts,
En Eslida són culecos
I en Artana són rabuts.

A Alcalà són gaspatxers,
Santa Malena fogueros,
A Paniscla culsalats,
I a Binicarló, llanceros"(II,p. 44).

Un estudi encara per fer és el de les motivacions dels paragentilicis.

- 10 Del text de Giner, el més complet que s'hagi escrit mai sobre el gentilici, es destaquen les idees següents:
- defensa a ultrança de la generalització del sufix *-í* per a formar tots els gentilicis valencians (excepte-

te els formats d'antic en -à) com el millor sufix d'acord amb el geni de la nostra llengua, com demostren els reculls orals i els recursos creatius.

- critica els gramàtics imitadors del castellà, i pensa que posats a crear gentilicis de manera erudita és millor buscar-los la forma més anticastellana, que seria la -í.
- caràcter no popular dels gentilicis, que permet que els gramàtics, lexicògrafs i literats puguen i deuen proposar les formes més adients al geni de la llengua a pesar de no ser vives.
- dubtes sobre l'autoctonia del sufix *-enc* i *-à* en algunes paraules, encara que a la fi accepta pel seu ús habitual gentilicis en *-à*, *-enc*, *-en* i *-er*, però amb restriccions.
- petició que els gentilicis es normativitzen en la seua forma literària i no en la popular. Per exemple, *alvocassins* per *bocassins* (no se li ha fet cas) i *traiguerins* per *traierins* (s'ha acceptat la seua proposta).
- consideració que el sufix *-í* és d'origen aràbic, idea que després abandonarà.
- forta correcció a les propostes de Sanchis Guarner.

7.- Apèndix: Editem ací pel seu interès un tractat inèdit de Josep Giner sobre els gentilicis, de 38 pàgs, segurament escrit al voltant de 1950 i enviat a Sanchis Guarner, que conté les opinions del mestre Giner sobre el tractament dels gentilicis en el Nomenclàtor que preparava Sanchis Guarner i que va editar en 1956 l'IEC, titulat "Contribució al nomenclàtor geogràfic del País Valencià". Arran de les seues opinions Sanchis ja no va tornar a publicar els gentilicis en el dit Nomenclàtor, com ja havia fet en la *Gramàtica Valenciana* de 1950, però sí que ho féu en la sèrie *Els Pobles valencians parlen els uns dels altres*, L'Estel, 1963-. El text es troba en l'Arxiu Sanchis Guarner, custodiat a Barcelona.

"Sobre gentilicis"

Al company i amic Manuel Sanchis Guarner, amb una estreta, cordialment J. Giner.

Noms dits gentilicis

Idees generals

b) Aplicació de les idees generals

Rectificacions que propose

Confirmacions del Nomenclàtor

D'altres comentaris

a) Idees generals: els gentilicis valencians, tret d'uns quants amb el sufix romànic gentilici *-anus* es formen amb el sufix gentilici per excel·lència *i*, *ina*, *ins*, *ines*. Aquest sufix és d'origen aràbic i convé a tots els noms.

Alguns romanistes presenten la formació de les llengües romàniques com una contínua pèrdua dels elements del llatí clàssic. És cert. Però no veuen, generalment, en canvi, el procés invers: el continu enriquiment d'elements nous. Un dels guanyats més importants que adquirir la nostra llengua fou aquest sufix aràbic per a la formació de gentilicis. Lingüísticament és una joia inapreciable, un dels més valuosos elements que adquirir la nostra llengua.

Tanmateix la decadència i estancament de la nostra llengua li va impedir ensenyorir-se i expansionar-se per complet, com per dret i elegància i finor li pertanyia.

La castellanització (i tota decadència d'una llengua) comença sempre pel mateix punt: els sufixos vius esdevenen anquilosats, ja no tenen vigoria per a aplicar-se a tot arreu: "es congelen" i romanen arraconats en les posicions guanyades, però ja no avancen, fins retrocedixen.

El castellà en matèria de gentilicis del segle XV al XX està en plena anarquia (li han mancat sempre bons gramàtics). Ha mesclat el romànic *-anus*, l'aràbic *-inus* i sobretot com a llengua cultivada ha introduït tota mena de latinismes *-ense*, etc, i varietats, *eño*, *arro*, etc, etc. I per imitació del castellà, els manlleuadors i imitadors valencians han inventat nous sufixos gentilicis -que el poble no diu ni ha dit mai-

El vostre nomenclator recull una pila de gentilicis que en resum es reduïxen a sis o set tipus: ans (d'origen romànic molt escàs).

ins (és el propi del nostre idioma llevat dels casos en què s'usa ans)

encs
ers
enys
ons
especials

Faré la crítica de cadascun:

el sufix gentilici *-à, ana, ans, anes* (per abreujar *ans*) és propi de la nostra llengua en els casos en què està legitimat per l'ús i per la tradició.

Heus ací una llista de gentilicis valencians en *ans*, que estime correctes: valencians, morellans, santmatevans, llirians, alcoians, suecans.

La feina a fer en un nomenclàtor de gentilicis és veure quins són els gentilicis correctes en *ans*.

Únics gentilicis en *-à, ans*: morellans, soritans, portellans, cinctorrans, todolellans, forcallans, santmatevans, rossellans, peniscollà, tirijans, llirians, suecans, gandià.

Respecte als gentilicis en *ans* em semblen suspectes els que popularment son en *-ano*.

Cf gandià (¿no és tret de gandià? ¿I gandià no és un vulgarisme popular despectiu d'origen castellà -ano?). Cal anar curosament. Clar és que ací no n'hi ha d'altre: gandià no és pas millor, ni gandienc tampoc, llavors es podria acceptar gandià, però sotmetent cada cas a una anàlisi minuciosa.

Només *-ins* inspira confiança absoluta de valencianitat.

el sufix gentilici *-í, ins, ina, ines* (abreujadament *ins*) és el propi, amb caràcter viu, de la nostra llengua, és a dir, que és aplicable en general a tots els casos, salvant els casos especials.

Notem en primer lloc els nombrosos casos comprovats per la tradició i pel llenguatge parlat pur en què aquest sufix és usat. (La llista completa dels casos recollits és molt copiosa, i el que és més important en tots els casos citats formats amb *ins* són formes indiscutiblement bones, correctes). He d'afegir més exemples d'ús de *ins* recollits i comprovats, que no poseu: *cullerins*.

Ara bé, la influència castellana ha fet una guerra implacable a les formes valencianes en *ins*. A Carlet (*carletins*) una empresa d'autocars es titulava la carletense i un cafetí el carletano (!). No es pot concebre més tendències obtuses. I això ha passat a tot arreu. S'han usat formes absurdes en *ense, ano, eño*, etc, i quan han pogut han ressuscitat arrels llatines més o menys inadequades (estil castellà) tot per defugir les formes en *ins* que tenien el pecat d'ésser massa brutalment valencianes, impròpies del castellà.... I el cas és que les dites formes en *ins* les tenien a la mà i res haguera costat castellanitzar-les en *inos* (*carletinos, cullerinos, jativinos*, etc). El prestigi de les imitacions castellanen ha pogut més.

Gentilicis en *í ina, ins, ines* que no són citats al Nomenclàtor: *cullerins* (suprimiu *cullerots, culle-rans?*); *paternins* (millor que la forma *paterners* que citeu).

Gentilicis en *í, ina, ins, ines*:

Indiscutibles: *canetins, cerverins, algarins, +carletins, +alginetins, segartins, +torrentins, ontinyentins, llutxentins, +pegolins, +teuladins, +crevillentins, +montserratsins* (suprimiu *montserraters*) (els qui tenen + amb seguretat, molt comprovats).

D'altres gentilicis en *ins* segons M.S.G.:

+xertolins, covarxins, torratinins (suprimiu *torrers*), *alcorins, valldalbins, poblatsins, +torreblanquins, +orpesins, almassorins, veolins, moncofins, montcadins, +paiportins, benimodins* (o *benimodolins?*), *+llombaians, +alfarbins, +xativins* (suprimiu *xativencs?*).

Altres: *quartins, faurins, puçolins, musserins, tabernins, rocafortins, paternins, benicalafins, vilamarxantins, cullerins, alcuiaians, sellentins, crevillentins, beterins*.

D'altres: *alfarrasins* (pop. *alfarzens*), *quatretondins, montitxelvins, salemins, simatins, tarbenins* (de Tàrbena), *finestratsins, benimantellins*.

Gentilicis en *-i, ina, ins, ines* que caldria adoptar en forma més literària:

<i>Citeu</i>	<i>millor escriure</i>
Traierins	traiguerins
Bocassins	albocassins
Villafranquins	vilafranquins
Benafeguins	benafiguins
Benlloquins	bell-lloquins
Molvedrins	morvedrins
Catauins	+catadauins
Boquerentins	bocairentins

.../...

<i>Citeu</i>	<i>millor escriure</i>
Traierins	traiguerins
Muixentins	moixentins
Muntesins	montesins
Cudaiàns	alcudaiàns
Musers	demusers (no fóra millor demusins?)

És a dir, formes populars (dignes d'ésser recollides) i formes pròpies de la llengua literària que interessin.

Gentilicis que citeu en ans i que preferiria en ins.

<i>Citeu</i>	<i>preferiria</i>
Xivans?	Xivins
Aresans?	Aresins
Poblans?	Poblins
Beterans	beterins
Albalatans	albalatins
Quartans?	Quartins
Vergerans?	Vergerins

El sufix -enc (p. 18):

De totes les imitacions castellanes (el castellà pobre en sufixos vitals gentilicis ha estés els manlleus llatínistes en -enses) la més fàcil era el sufix *-ense* que a força d'usar-lo els castellans en mots artificials, purament erudits, sobre el paper escrit, però no en la llengua parlada popular, ha penetrat més en valencià on el castellà s'ha infiltrat molt a cavall de la lletra escrita, però hom ha format ací gentilicis en -enses inventats pels escriptors a títol de castellanització: castellanense, jativense, setabense, albaidense, cullerense, jijonense.

En intentar revalencianitzar l'*ense* castellà, la similitud fonètica trobà enc com a traducció d'*ense* i formàrem (els erudits, no el poble) el nostre sufix gentilici -enc.

Segons aquesta idea meua (Coromines no hi estava d'acord) l'*enc* només és una traducció servil d'un *ense* castellà, i aquest aplicat a poblacions valencianes i catalanes, una invenció erudita castellanitzadora, per defugir de l'*ins* nostrat.

Les proves serien: 1.ª el sufix català enc <germànic inc no té originàriament cap valor de gentilici. ¿On són els exemples antics? 2.ª Al mapa del País Valencià es veu clar que els gentilicis en -enc són de la província de Castelló, d'on s'han format per imitació de castellanenc, i aquest és una adaptació al valencià del castellanenc dels erudits de la capital. A Catalunya hi ha diversos castells; d'alguns d'ells em consta que es diuen castellanins.

Com a proves en contra dec citar: 1.ª A Catalunya també s'usa (en la llengua escrita almenys) molt l'*enc*: sabadellenc, terrassenc, blanenc. Caldria saber si l'origen d'aqueix enc és anàleg al que he citat i si és d'origen popular. 2.^a el cas de xixonenc, que segons em deia Coromines no pot ésser d'origen castellà.

Fer la llista completa de gentilicis en ans. Anar amb compte dels *anos* populars (d'origen vulgar castellà) i mirar bé que en cas d'usar-se *-ano* no s'use també l'*ins*.

Fer la llista completa dels *ins* absoluts (comprovats). Fer la llista dels *ins* recomanables (santjoanins (cf. Carlins, jaumins), santapolins (cf la etim. Santa Paul(ina)/, guardamarins (cf. Marina), busotins,).

Important: En redactar aquestes llistes, fer-les amb caràcter literari prescindint de les deformacions vulgars: olocauins, catadauins (recollit per mi), malgrat la pron. popular. Una cosa és la llengua literària i l'altra la popular.

El sufix -eny.

El reputo adaptació al valencià del castellà -eño. ¿Com és que -eño s'ha aplicat a pobles valencians? La meua explicació seria: el castellà desconeix la quasi uniformitat valenciana d'un sol sufix gentilici; està avesat a una diversitat capritxosa, defuig a cosa feta la monotonia a fi de no usar sempre -ense en els pobles valencians, a vegades han preferit triar eño: alcireño, mureño, etc. I un cop consagrats per l'ús oficial s'han estès a d'altres pobles per imitació.

El sufix er.

El reputo una adaptació a la llengua literària del sufix popular -ero d'origen castellà (a mitges, potser).

-Ero no és pròpiament un sufix gentilici. És el sufix ARIU>ero aplicat vulgarment com a gentilici: tarongerero, correuero, grauero, burrianero, castellanero, etc.

Observem: Està més estés en les comarques, on la llengua es troba més decadent i amb més baixa categoria social (prov. d'Alacant). Això suposa predominis dels vulgarismes: elxero, villenero, etc.

Finalment els sufixos especials *ons*, *uts*, etc. Tenim: calitjons, cabanuts, benicarlandos. Són formes (*ons*, *uts*) valencianes reduïdes a alguna localitat, l'origen segons crec és familiar, despectiu, etc. Les formes en lins només són la forma *ins* amb radicals especials xertolins, pegolins, etc.

b) Aplicació de les idees generals

Després d'aquesta ullada als sufixs gentilicis valencians, ressaltem la valor d'*ins*.

I donaríem la regla general següent: Trets dels gentilicis en *-ans*; tots els altres pobles valencians poden fer un gentilici valencià en *ins*.

La immensa majoria fan obligatòriament el gentilici *en ins* com a forma única usada (Tots els recollits per MSG: en els casos on cita una forma en *ins* i al seu costat una forma en *enc*, *er*, etc. cal deixar la forma en *ins* sola. Cal afegir casos comprovats on és usada la forma *ins* en el llenguatge parlat: ex. cullerins).

Molts noms on MSG no recull gentilici poden fer-lo en *ins* sense cap inconvenient: villorins, castelfortins, alfarrasins, rugatins, tavernins, paternins. (L'única cosa a tenir en compte és el radical, especial per a cada cas, que acompanya a *ins*)

Tots els gentilicis en *-enc*, *eny*, *ero* podrien fer-lo en *-ins*, alguns d'ells molt especialment:

1. castellanins (cf. Cat. casteloní, badaloní, gironí, tarragoní, tortosí, etc) borrianins, artanins.
2. rafelguarafí, alfarí, russafí, naquerí, murí (cf. Valencià a l'època precatalana), alzirí, na, ns.
3. cabaní, benicarlí, vinarosí, vilarrealí, benetusserí, sollaní, etc.

Tanmateix reconeixent que alguns dels gentilicis en *enc*, *-er* es poden mantenir, caldria fer la llista (el més reduïda possible) de gentilicis en *enc* i *er* admesos:

Enc: castellanenc, xixonenc i algun altre.

-er: (el més reduïda possible, només alguna població gran consagrada per l'ús; en les petites combatre la tendència vulgar i substituir-la per *ins*).

-eny: (si és possible suprimir-los, si és impossible deixar només els imprescindibles: alziyeny, etc.).

En fer aquestes llistes tenir cura dels radicals de *ins*, tan variats: pegolins, benimodolins (recollit), xertolins, vinarosins, valldalbins, veolins, moncofins, morvedrins (lit), puçolins, enovins, vilallonguins, noveldins.

4. Fer la llista completa dels *ins* possibles. Alguns d'ells per a consignar-los només a títols de possibles, als costats dels *encs*, *enys*, *ers*, acceptats com a normals: ací cite tots, alguns són absoluts o recomanables): castellanins, villabonins, calitgins, benicarlins, alcalins, benassalins, benicassins, borrianins, ondins, almenarins, alfarins, musserins, benifairins, foiolins(?), mislatins, picanyins, albalins, llosins, elxins, beniopins, gorguins, murins.

Millor que *ers*, *encs*, *enys* (p. 29) .

<i>Citeu</i>	<i>preferiria</i>
Costurers	costurí, costurà
Naquerenys	naquerins
Alfarenys	alfarins

Després de rebuda la **vostra 2.ª** llista em permet fer ressaltar:

a) com més dades s'arreguen més *ins* es confirmen: palanquins, castelfortins (noteu que el vaig predir en la llista dels possibles *ins*), canetins, serrains (notabilíssim: mostra fins a quin punt l'*ins* es troba adequat a casos difícils d'esperar).

b) com l'*enc* a imitació de castellanenc es troba en pobles d'on és de suposar que el gentilici no és de freqüent ús: en tals casos és de suposar que és una formació nova per la necessitat de l'ús modern: coratxarenc (noteu la *r* que en pur valencià no hauria de trobar-se), boixarencs, fredencs, ballesterencs, poblencs, belencs, janencs, arencs, xodencs,

com *-ut* es mostra com una forma familiar-despectiva, que deu coincidir en la llengua literària amb la forma normal en *ins*. Així cabanuts, benicassuts, cf. amb biaruts i senyeruts. Es tracta de formacions populars, bones per a figurar en un gros diccionari general de la llengua com a gentilicis populars (més aviat despectius, usats en els pobles veïns, així *senyeruts* es diu en Castelló de la Ribera), però sense que hagen de suplantar les formes literàries en *ins*. Açò ens porta a la idea que la redacció d'una llista completa de

gentilicis no és solament treball de replega sinó d'artifexs literaris. És un terreny propi dels gramàtics i creadors literaris més que del vulgus. La llengua literària té en compte l'ús popular, però no n'és esclava sinó mestra, ell crea, eleva, purifica, embellix, enaltix, poa en les pures fonts del geni de la llengua.

Resum de la teoria dels sufixos vius:

Si prenem un mot (nou o vell) com demanar, moldre, lliurar, etc, i fem demanador, moledor, lliurador, sabedor, etc. tenim el sufix dor. Amb aquest sufix podem formar en un moment donat mots perfectament lícits, literaris, intel·ligibles, que per bé que no existents viuen "en potència" dins l'idioma: estandarditzador, migrador, atomitzador, etc. El mateix s'esdevé amb -ista (autista (xofer)), estraperlista, franquista, peronista, o d'altres sufixos vius. Doncs bé, *í, ins, ina, ines* com a sufix gentilici de pobles valencians i catalans cal considerar-lo com un sufix viu i el fet que mai s'haja dit posem per cas santjoanins als naturals de Sant Joan de l'Énova no hi fa al fet que es pot dir i encara que és perfectament propi de l'idioma i no havent-hi altre mot siga doncs l'única forma pròpia del valencià.

El fet que la major part dels pobles no tenen gentilicis consagrats per l'ús autoritza a fer-los amb les regles de l'idioma i els sufixos vius (el subratllat és meu). Com a resum: pense que adoptaria tots els *ins* recollits (però fent constar la forma literària: ex olocauins, traïguerins, etc, reservant les formes populars defectuoses: cudiaïns, catauins, etc per alcudiaïns, catadauïns etc, per a algun treball de lingüística popular)

/Al gros Dicc. Alcover caldrà fer constar, en les pronúncies, en primer lloc la pronúncia literària, correcta, tal com deu dir-se -nota 1: el Dicc Alcover deu fugir del defecte d'atenir-se només a com es diu: més interessa al consultor com es deu dir. 1) com es deu dir; 2) ampliar: com es diu- que és la principal i més interessant, encara que no es diga pel vulgus indocte, i després poden fer-se constar les pronúncies habituals vulgars tal com es diuen, segons les dades recollides/.

b) adoptaria la major part dels gentilicis en -ans, però en els no indiscutibles aniria en compte si se n'han arrellegats en -ans i en -ins, adoptaria únicament *ins* (ex. canetins).

Només acceptaria *enc* en castellanenc i algun altre, per la raó dels fets consumats. En els casos de enc aplicat a petits poblets, seria prudent i preferiria deixar-los en blanc. La llista dels gentilicis no cal que siga completa! No és necessari tampoc. No urgix la resolució.

d) Id id a l'anterior en -er.

Els -uts, etc només a títol popular.

Cap *eny*.

Resum: posaria només els indiscutibles i deixaria molts blancs a cosa feta. Parle és clar de la llengua literària. Per a la replega popular és una altra cosa.

La qüestió a resoldre en els pobles on no ha estat possible de recollir cap gentilici és veure com en el cas del probable o possible *ins*, s'empra el radical. Per això són necessàries les replegues. De Pego, Benimodo, tenim pegolins, benimodolins (Benimòdol és forma antiga que alterna amb Benimodo). Així tenim també benipeixcatins, sagratins, llombaïns, carpesins, algarins, xertolins, etc.

De totes maneres caldria dreçar per anticipat la llista teòrica segons el geni de la llengua, i limitar-se a comprovar-ne l'ús. Així formaria: a més dels acabats en *t* (amb *tins*, ex castelfortins, segartins, canetins, albalatins, quartins, burjassotins, pinetins, benicoletins, etc) dels acabats en -a àtona (moncofins, almenarins, vinalesins, alfarins, alfafarins, mislatins, alcanterins, gavardins, senyerins, enovins, però excepció dels comprovats en -ans: suecans, etc.

en l (puçolins, rafelbunyolins, rafolins, etc.).

Però tenint sempre present que els gentilicis de pobles no han existit en moltíssims casos perquè la necessitat dels gentilicis de pobles és cosa de la llengua actual, d'on deduïm que molts dels que són usats (un poc, no molt) han estat formats ara, fa poc, en plena castellanització, defugint sempre donar-los una forma massa anticastellana (ex. xativins substituït per xativencs en tots els qui escriuen valencià) i procurant seguir el mòdul i el geni castellà en formar-los (generalment en to vulgar): gandiano, elchero, castellonero, alzireny, etc. D'ací deduïm que tan creats són els qui es diuen com els que formariem segons el geni de la llengua. De Bel, El Boixar, Manises, Benetússer no existeix gentilici. Boixarenc, és una creació d'algú. Posat a crear preferixc el geni de la llengua contrari al castellà, el més anticastellà.

Una altra defensa dels ins:

1.ª És el sufix més estès pertot: Catalunya, València (totes les comarques, àdhuc les més castellanitzades).

2.ª És el més anticastellà: la major part dels gentilicis en *ins* repugnen la castellanització. El castellà no accepta bé el dit sufix, sobretot com a sufix viu que es sent valencià. Per eixe motiu actualment el rebutgen tots els qui creen noms gentilicis donat que l'esperit valencià actual tendix a defugir lo valencià i fa un esforç violent d'acostament a lo castellà. Si hi hagués una tendència valencianitzadora inconscient tothom crearia gentilicis nous en *ins*.

He de confirmar-vos: sellentins els de Sellent

BIBLIOGRAFIA

- AEBISCHER, Paul, "Les noms de lieu en -ANUM, -ACUM, et -ASCUM de la Catalogne et du Roussillon, en *Etudes de Toponymie Catalane*, Institució Patxot, Barcelona, 1926.
- AIERDI, Joaquim, *Dietari*, edició de Vicent Escartí, Barcino, Barcelona, 1999.
- ALIBERT, Louis, *Dictionnaire occitan-français*, IEO, Tolosa de Llenguadoc, 1966.
- ALIBERT, Louis, *Gramatica occitana*, IEO, Tolosa de Llenguadoc, 1937.
- BADIA i MARGARIT, A. Gramàtica catalana, 2 vols, Gredos, Madrid, 1962.
- BEUTER, Pere Antoni, Cròniques de València, Generalitat Valenciana, 1995.
- BOSQUE, I.-DEMONTE, Violeta, *Gramàtica descriptiva de la llengua espanyola*, Espasa-Calpe, Madrid, 2000.
- BOVER, August, *Diccionari dels gentilicis catalans*, edicions 62, Barcelona, 1996.
- CABRÉ, Teresa, *A l'entorn de la llengua*, II, Univesitat de València, 1994.
- COROMINES, Joan, *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, Curial-La Caixa, Barcelona, 1980.
- COROMINES, Joan, *Onomasticon Cataloniae*, Curial-La Caixa, Barcelona, 1994.
- CROCCO GALEAS, Grazia, "Morfopragmatica e pragmatica lessicale degli etnici italiani", en *La lingüística pragmatica*, Bulzoni, Roma 1992, pp 61-71.
- DUARTE, C.-ALSINA, A. *Gramàtica històrica catalana*, III, Curial, Barcelona, 1986.
- DURAN, E. *Lluís Ponç d'Icard i el "Llibre de les Grandeses de Tarragona"*, Curial, 1984.
- FERRER PASTOR, F-GINER, Josep, *Diccionari de la Rima*, València, 1956
- GUINOT, Enric, *Els fundadors del Regne de València*, Tres i Quatre, València, 1999
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, *Diccionari de la Llengua catalana*, Barcelona, 1995
- LABARTA, Ana, *La onomàstica de los moriscos valencianos*, CSIC, Madrid, 1987
- LABARTA, Ana, "El adjetivo "zaragocí" en castellano", en *Aragón en la Edad Media*, VIII, Universitat de Zaragoza, 1989, pp 359-362
- LACREU, Josep, *Manual d'ús de l'estàndard oral*, Universitat de València, 1990
- MARANGES, Isidra, *La Indumentària civil catalana, segles XIII-XV*, IEC, Barcelona, 1991
- MARTÍ GADEA, Joaquín, *Diccionario general valenciano-castellano*, València, 1891
- MARTÍ GADEA, J. Tipos, *Modismes y cosas raras y curiosas de la terra del Ge*, València, 1905
- MARTÍ MESTRE, Joaquim, editor, *Col·loquis eròtico-burlescos del segle XVIII*, Alfons el Magnànim, 1996
- MARTÍ MESTRE, Joaquim, *Literatura de canya i cordell al País Valencià*, Denes, València, 1997
- MOLL, Francesc de B., *Gramàtica històrica catalana*, Universitat de València, 1991
- MOLL, Francesc de B., *Els llinatges catalans*, editorial Moll, Mallorca, 1982
- MONTIEL, Pierre, *Elementos de fonètica y morfologia del latín*, Unversitat de Sevilla, 1992
- MORAN, Josep, "Els sufixos per a la formació de gentilicis en català", en *Estudis d'Onomàstica Catalana*, abadia de Montserrat, 1995, pp 155-163.
- NYROP, K., *Grammaire historique de la langue française*, II-III, París, 1936
- PATROM: Materials del domini lingüístic catalans.
- RONJAT, Jules, *Grammaire istorique des parlers provençaux modernes*, III-IV, 1980, Ginebra
- SACHS, George, "La formación de los gentilicios en español", en *RFE*, XXI, 1934, pp393-399
- SANCHIS GUARNER, Manuel, *Gramàtica valenciana, 1950*, editor Antoni Ferrando, Altafulla, 1993
- SANCHIS GUARNER, M. *Aproximació a la història de la llengua catalana*, Salvat, Barcelona, 1980
- SANCHIS GUARNER, M. *Els pobles valencians parlen els uns dels altres, Obra completa*, 2, 3, 4, edicions 3 i 4, València, 1982
- TEKAVCIC, P., *Grammatica storica dell'italiano*, Il Mulino, Bolonya, 1980